

DESPRE TERMINOLOGIA VINICOLĂ ÎN TEXTELE VECHI ROMÂNEȘTI*

MIHAELA MARIN

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”, București
marin.mibaela@clicknet.ro

Abstract: The present article studies some terms from the field of vineyard in the religious texts translations from the 16th-20th centuries. We took into consideration some words inherited from Latin and Thracian substrate and borrowed from Slavic and Greek languages. These items are important because they were used in old and modern translations of the Bible and they have basic and figurative meanings and appear in phrasal structures too.

Keywords: Bible, meaning, etymology, religious, Romanian version, term

1. Introducere

Vinicultura este (la noi) o ocupație mult mai răspândită și mai veche în raport cu agricultura, fapt explicat de Hasdeu 1874: 168 pE baza condițiilor climatice; pe plan lingvistic, acest lucru are drept consecință numărul mare al elementelor latinești moștenite care acoperă această zonă a vocabularului nostru.

Câmpul semantic de care ne vom ocupa are în română o structură eterogenă atât din punctul de vedere al originii componentelor sale, cât și din cel al primelor atestări ale acestor componente în textele vechi. Propunem clasificarea inventarului lexical în: termeni latinești moșteniți: *auă, poamă, vie, vin, viță*; termeni păstrați din substratul traco-dac: *burduf, strugure* (pentru acesta au fost propuse și alte etimo-logii); împrumuturi de origine slavă: *podgorie, teasc* și din greacă: *aguridă*.

2. Analiza termenilor

AGURIDĂ este un împrumut anterior epocii fanariote întrucât figurează într-un text comercial genovez de la 1387, cu sensul ‘strugure necopt’, cu care este înregistrat și în DA: B1688: „Părinții au mâncat *aguridă*” (Ier. 18:5); cf. B1938: „Părinții au mâncat *aguridă*”, B1988: „Părinții au mâncat *aguridă*”.

AUĂ nu mai este astăzi folosit, dar a circulat în limba veche cu următoarele accepțiuni: 1. (învechit) ‘strugure, poamă’, în *Lexiconul* lui Mardarie Cozianul: „Strugurr de *auă*” (MARDARIE, nr. 768) vs. „Strâng *auo*, culeg *viță*” (ib. 4368). Cu această semnificație, *auă* este prezent în Deut. 32:14 (a doua cântare a lui Moise): PS: „Sânge de *auo* bé viru”, cf. B1688: „Sânge de *strugur* au băut, vin”; B1938: „Sângele *strugurelui*,

* *About Wine Terminology in Ancient Romanian Texts*

vin spumos, ai băut”, B1988: „A băut vin, sângele *bobițelor* de *strugure*”. Substantivul mai apare în Fac. 49:12: PO: „La-va [...] în sângele *aoiei* tâmbariul său”, cf. B1688: „Va spăla [...] cu sângele *strugurului* învălitura Lui”, B1938: „El va spăla [...] mantia Sa în sângele *ciorchinilor*”, B1988: „Spăla-va [...] în sânge de *strugure* veșmântul Său”. 2. (fig.) ‘lume, oameni’: Apoc. 14:18-19: NTB: „Culeage strugurii viei pământului, că s-au copt *ana* (b. Poama)”, cf. B1688: „Culeage strugurii [viei] pământului, căci s-au copt *poamele* ei”, B1938: „Culeage strugurii viei pământului, căci *boabele* ei s-au copt”, B1988: „Culeage ciorchinii viei pământului, căci *strugurii* ei s-au copt”.

După cum vedem, cuvântul apare în traduceri realizate în Transilvania în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, în timp ce în versiunile provenite din Muntenia și Moldova e frecvent termenul de substrat, *strugure*. Lexemul *auă*, derivat din lat. *uva* ‘strugure’, a fost moștenit în mai multe idiomuri romanice (vegliot. *joiva*, it. *uva*, engad. *u(f)a*, sard. *ua*, sp., port. *uva*), dar s-a păstrat și în dialectele românești sud-dunărene: arom. *auă*, mr. *uă*. Forma sa de genitiv, *aoiei*, întâlnită în PO, ne determină să reconstruim un nominav *á(u)o*, pe care-l regăsim atestat și la Mardarie Cozianul. Cuvântul circula doar regional, în limba literară impunându-se numele comun autohton *strugure*.

Sinonimele sale contextuale sunt *strugure* și *ciorchine* (pentru sensul 1), *strugure*, *poamă* și *boabă* (pentru sensul 2).

BURDUF este un element lexical aparținând substratului traco-dac. În DA are următoarea definiție: „Foale (cf. *utre*), sac primitiv făcut din pielea (argăsită) a (stomacului) vreunui animal (de capră, de vâțui, de bivoli, de nevăstuică, de oaie etc.) în care se păstrează sau se transportă diferite substanțe sau lichide”. Este consemnat în scris începând cu B1688. În Biblie este prezent în 1Reg. 1:24: B1688: „Și să sui [...] cu *burduf* de vin”, cf. B1938: „A luat cu sine [...] un *burduf* de vin”, B1988: „S-a dus [...] luând [...] un *burduf* de vin”. În textele anterioare B1688 se întâlnește sinonimul contextual al lui *burduf*, și anume arhaismul *foi*, moștenit din lat. *folium*, ca, de exemplu, în Luc. 5:37: TETR.: „Nimea să bage vin nou în *foi* vechi”, cf. NTB: „Nime nu bagă vin nou în *foii* vechi”, B1688: „Nimeni nu bagă vin nou în *foi* vechi”, B1938: „Nimeni [...] nu pune vin nou în *burdufuri* vechi”, B1988: „Nimeni nu pune vin nou în *burdufuri* vechi”. În versiunile din 1938 și 1988 ale Bibliei este utilizat doar *burduf*, atestat și cu plural *burdufuri*, care l-a înlocuit pe *foi*, prezent în traduceri vechi.

POAMĂ are în lucrările religioase următorul conținut semantic: 1. ‘rodul comestibil al arborilor fructiferi’; e.g. Ps. 1:3: PH: „Arburele [...] *poamele* sale dă-le în vremea sa”, cf. PS: „Lemnul răsădit [...] *rodul* său dă în vrémia sa”; DOS.: „Pomul [...] de *roadă* nu să scapă”, B1688: „Lemnul [...] *roadă* lui va da”, B1938: „Pom sădit [...] ce *rodul* său îl dă”, B1988: „Pom [...] care *rodul* său va da”; Fac. 1:11: PO: „Pământul [...] rodii *poamele* sale”, cf. B1688: „Scoase pământul [...] lemn roditoriu care face *roadă*”, B1938: „Pământul a odrăslit [...] *rod*”, B1988: „Pomi *roditori* [...] să dea sămânță în sine”; în Mat. 21:34: NTB: „Tremise [...] pre sluga sa, ca den *poama* viii să-i dea lui”, cf. B1688: „Trimise slugile sale [...] să-i ia *rodul*”, B1938: „A trimis pe servitorii săi, [...] să ia [...] *roadă*”, B1988: „A trimis pe slugile sale [...] să ia *roadelē*”; prin generalizare: ‘fruct al oricărei plante’, în Ps. 78:1: PS: „Puseră Ierusalimu ca *poamelor* celariu”, cf. PH: „Pus-au Ierusalimul ca *poamelor* veghetoare”, COR. „Puseră Ierusalimul ca a *poamelor* celariu”,

DOS.: „Fiaceră Ierusalimulu Ca o *cramă* când i să ia vinul”, B1688 „Puseră Ierusalimul ca o *cramă*”, B1938 „Au făcut din Ierusalim o *paragină*”, B1988 „Făcut-au din Ierusalim o *ruină*”. 2. ‘struguri’, în Neem. 13:15: B1688 „Încărcând preste măgari și vin și *struguri*”, cf. B1938 „Încărcau măgarii cu vin, cu *poamă*”, B1988 „Încărcau pe asini vin, *struguri*”; în Lev. 19:10: B1688 „*Broboanele* viii tale să nu le aduni”, cf. B1938 „Să nu aduni *poamele* căzute jos, din livada ta”, B1988 „*Boabele* ce cad în via ta să nu le aduni”; prin extensie, cuvântul a căpătat sensul (reg.) ‘viță de vie’: Num. 13:24, în B1688 „Au tăiat [...] un strugur de *poamă*”, cf. B1938 „Au tăiat [...] un ciorchin [...] de *poamă*”, B1988 „Au tăiat [...] un strugure de *poamă*”; (fig.) Apoc. 22:2: NTB „Pomul [...] rodiia 12 *poame*”, cf. B1688 „Lemnul [...] făcând *roade* 12”, B1938, B1988 „Pomul [...] făcând *rod* de douăsprezece ori pe an”. 3. ‘recoltă’, în Ps. 77:46: DOS. „I-au sterpit de *poame*”, cf. COR. „Și deade ruginiei *rodul* lor”, PS „Și déde rugiriei *rodul* lor”, PH „Și deade ruginiei *rroada* lor”, B1688 „Deade pâliciunii *roadele* lor”, B1938 „El a dat *boldele* lor pradă cărăbușilor”, B1988 „Dat-a stricăciunii *rodul* lor”. 4. (fig.) ‘fapte ale oamenilor’, în Deut. 32:32: B1688 „*Poamă* de amărăciune lor”, cf. B1938 „*Ciorchinii* lor sunt amari”, B1988 „*Bobitele* lor amare”, în timp ce în Mat. 12:33: B1688 „Faceț pomul bun și *poamele* lui bune, sau faceț pomul putred și *poamele* lui putrede”, cf. B1938 „Pomul este bun și *rodul* lui e bun, [...] că pomul este rău și *rodul* lui e rău”, B1988 „Pomul este bun și *rodul* lui e bun [...] după *roadă* se cunoaște pomul”. 5. (fig.) ‘rezultatul unei acțiuni’, în Ier. 40:10: B1688 „Adunați vin și *poame*”, cf. B1938: „Strângeți vinul, *poamele*”, B1988 „Strângeți vinul și *fructele* verii”. 6. (fig.) ‘darul Duhului Sfânt’, în Gal. 5:22: TETR. „*Poama* Duhului iaste dragostea, veselia”, cf. B1688 „*Roadă* Duhului iaste dragostea, bucurie”, B1938 „*Roadele* Duhului sunt dragostea, bucuria”, B1988 „*Roadă* Duhului este dragostea, bucuria”.

Termenul este utilizat în traduceri provenite din cele trei provincii românești și este atestat în textele vechi și moderne atât cu sensurile proprii, ‘rodul pomilor fructiferi’, ‘fructul oricărei plante’, cât și cu cele figurate ‘rezultatul muncii, al acțiunii cuiva’, ‘faptele, vorbele oamenilor’, ‘dar’. Sinonimele sale sunt *rod*, *roadă* (sensurile 1-6), *struguri*, *boabe*, *broboane* (sensul 2); *rod*, *roadă*, *roade*, *bolde* (sensul 3); *bobite*, *ciorchini* (sensul 4); *fructe* (sensul 5). În ceea ce privește relațiile cu echivalentele sale contextuale, cel mai cuprinzător sinonim este *rod*, cu varianta *roadă*, deoarece acestea au atât sensuri proprii, cât și figurate. În urma concurenței lui *poamă* cu lexemul de substrat, *strugure*, s-a impus acesta din urmă. Celelalte sinonime ale lui *poamă*, *bobită*, *boabă* și *ciorchine*, sunt întrebuințate astăzi doar cu referire la *struguri*. Este atestat și cuvântul moștenit din latină *fruct*, care l-a înlocuit în limba contemporană pe *poamă* și care, în relația cu *rod* și *roadă*, presupune un grad mai mare de concretețe, în timp ce ultimul este preferat pentru exprimarea ideii de ‘rezultat al unei acțiuni, al unei strădanii’. *Holdă* desemnează conceptul de ‘cultură agricolă’. *Poamă* apare în citatele de mai sus cu formă de singular (cu sens de plural), dar și de plural, ceea ce putem constata și în cazul sinonimele sale contextuale.

PODGORIE apare în documentele din secolul al XVI-lea de la curtea și biserica din Suceava și Târgoviște, în variație liberă cu *podgore*. Fenomenul s-ar datora, după B. P. Hasdeu (1874: 181), necunoașterii de către grămăticii a pronunțării exacte a cuvântului; prin urmare, circulau ambele forme. Termenul are următoarele sensuri: 1.

(învechit) ‘regiune de la poalele unui deal sau ale unui munte’, în Luc. 1:39: EV. „Maria duse-se supt *podgorie*”, cf. NTB „Maria [...] mearse în al *susurile*”, B1688 „Mariam [...] mearse la *munte*”, B1938 „Măria s-a dus [...] în *ținutul muntos*”, B1988 „Maria s-a dus [...] în *ținutul muntos*”. 2. ‘zonă din regiunea de deal, cultivată cu viță de vie, regiune viticolă’; p. ext. ‘plantele cultivate în aceste regiuni’, în Iis. Nav. 24:13: B1688 „Au dat voao [...] *vii* și maslini”, cf. B1938 „*Podgorii* și livezi de măslini”, B1988 „V-am dat [...] din *viile* și din grădinile de măslini”; în Jud. 9:27: B1688 „Au ieșit la *țarină* și au cules viile”, cf. B1938 „Ducându-se în *podgorii* culeseră viile”, B1988 „Au ieșit în *țarină* și au cules viile”.

Echivalentele sale contextuale sunt *munte*, *susurile*, perifriza *ținutul muntos* (pentru sensul 1); *vii*, *țarină* (pentru sensul 2).

STRUGURE este întrebuițat în accepțiunile: 1. ‘fructul viței de vie’ în Fac. 40:11: PO „Luund [...] *strugurii* storșuiiu”, cf. B1688 „Luoaiu *strugurul* și-l storșu”, B1938 „Luam *struguri* și-i storceam”, B1988 „Am luat un *strugure* și l-am stors”. 2. ‘stafidă’, în Num. 6:3: B1688 „*Stafide* nu va mânca”, cf. B1938 „*Stafide* să nu mănânce”, B1988 „*Struguri* [...] uscați să nu mănânce”. 3. (fig.) ‘faptă’, în Deut. 32:32-33: PS „*Struguru* de fiare, *strugur* amaru lor”, cf. COR. „*Strugur* [...] de fiare, *strugur* amar lor”, DOS. „*Bobifa* de fiare [...] *strugurul* amărăciunii”, B1688 „*Strugur* de hiare, *poamă* de amărăciune lor”, B1938 „*Struguri* otrăviți și *ciorchinii* lor sunt amari”, B1988 „*Struguri* otrăviți și *bobifele* lor amare”. 4. (fig.) ‘lume, oameni’, în Apoc. 14:18-19: NTB „Culeage *strugurii* viei pământului, că s-au copt *ana* (b. *Poama*)”, cf. B1688 „Culeage *strugurii* [viei] pământului, căci s-au copt *poamele* ei”, B1938 „Culeage *strugurii* viei pământului, căci *boabele* ei s-au copt”, B1988 „Culeage *ciorchinii* viei pământului, căci *strugurii* ei s-au copt”. 5. ‘Sfânta Euharistie’, în Fac. 49:12: PO „La-va [...] în sângele *aoiei* tâmbariul său”, cf. B1688 „Va spăla [...] cu sângele *strugurului* învălitura Lui”, B1938 „El va spăla [...] mantia Sa în sângele *ciorchinilor*”, B1988 „Spăla-va [...] în sânge de *strugure* veșmântul Său”.

Strugure figurează în PO și la Coresi (secolul al XVI-lea), în NTB, B1688 (secolul al XVII-lea), dar și în B1938, B1988, atât cu sensul denotativ ‘fructul viței-de-vie’, cât și cu cele conotative ‘lume, oameni’; ‘fapte ale oamenilor’.

După Adriana Ionescu (1985: 156), *strugure* este un derivat de la baza *strug*, atestată în româna veche și în cea contemporană, cu sufixul autohton *-ure* (prezent în *măgură*, *purure*); înțelesurile sale primare erau ‘tulpină târătoare, rug; fructul viței-de-vie’. Ulterior, sensul său s-a restrâns la ideea de ‘fruct’, accepțiune cu care este utilizat astăzi. Această evoluție semantică se datorează, în opinia autoarei citate, concurenței dintre *strugure* ‘viță-de-vie’ și lat. *vitea* ‘id.’¹ În textul biblic, termenul de substrat, *strugure*, desemnează în mod simbolic conceptele de ‘lume’, ‘fapte ale oamenilor’, reprezentate metaforic ca ‘roade’.

¹ Cuvântul provine din rad. i.-e. **ster-* ‘ausbreiten, austreuen’, prezent și în v. ind. *strnāti, strnotī* ‘streut, streut hin, bestreut; wirft hin, wirft nieder’, avest. *star-* ‘sternere’, gr. *σποροφυ* ‘bestreue, streke hin, breite aus’; *σπράμα* ‘Streu, Lager, Bettdecke’; lat. *sternere* ‘auf den Boden hinstreuen, hinbreiten’, *stramen* ‘Streu’, engl. *to straw* ‘a se întinde (pe jos, pe pământ), a se țări’ (de la care s-a format și engl. *stranberry* ‘fragă’), care au semul comun ‘întins (pe jos), așternut’, prezent atât în alb. *shtrij, shtroj*, cât și în rom. *strug(ure)* (Ionescu 1985: 157).

Echivalentele contextuale ale lui *strugure* sunt: *stafidă*, *strugure uscat* (pentru sensul 2); *bobîță*, *poamă*, *ciorchine* (pentru sensul 3); *auă*, *poamă*, *boabă*, *ciorchine* (pentru sensul 4). Pentru primul sens nu există sinonime, în toate versiunile citatului biblic fiind preferat cuvântul autohton, cu formele *struguri*, *strugure* și, învechit, *strugur* (ultimele două, cu înțeles de plural). *Poamă* și *auă* sunt prezente și în româna veche, cel dintâi fiind învechit și regional, iar cel de-al doilea a ieșit din uz. Lipsa unui sinonim total al lexemului *strugure* i-a conferit acestuia o poziție privilegiată în limba literară veche și contemporană.

TEASC desemnează noțiunile: **1.** ‘presă manuală cu ajutorul căreia se strivesc strugurii pentru a se obține mustul’, în Prov. 3:10: B1688 „Cu vin *teascurile* tale să vor răvărsa”, cf. B1938 „Mustul va da afară din *teascurile* tale”, B1988 „Mustul va da afară din *teascurile* tale”; prin extensie, ‘încăperea unde este instalat teascul’, în Is 5:25: B1688 „*Teasc* am săpat întru ea”, cf. B1938 „Săpat-a așijderea și *teasc*”, B1988 „Săpat-a și un *teasc*”; în Mat. 21:33: Ev. „Săpă într-însa *tocitoare*”, cf. NTB „Săpă în ia *teasc*”, B1688 „Săpă în ea *teasc*”, B1938 „A săpat zăcătoare sub *teasc*”, B1988 „A săpat în ea *teasc*”. **2.** (învechit) ‘numele unui instrument de tortură’, în Plâng. 1:15: B1688 „Calcă Domnul *teascul* [...] featei Iudii”, cf. B1938 „Stăpânul a strivit ca în *teasc* pe [...] fata Iudei”, B1988 „Stăpânul a strivit ca în *teasc*, fecioara lui Iuda”. **3.** (fig.) ‘capcană în care sunt prinse și strivite animalele de către o greutate ce cade asupra lor’, în Apoc. 14:20: NTB „Îngerul [...] via pământului [...] o aruncă în *tocitoarea* [...] mâniei lui Dumnezeu”, cf. B1688 „Îngerul [...] via pământului [...] au pus în *teascul* [...] mâniei lui Dumnezeu”, B1938 „Îngerul [...] ciorchinii îi aruncă în *teascul* [...] mâniei lui Dumnezeu”, B1988 „Îngerul [...] strugurii i-a aruncat în *teascul* [...] mâniei lui Dumnezeu”. **4.** ‘cușcă’, în Iez. 19:9: B1688 „L-au pus pre el [...] în *teasc*”, cf. B1938 „Într-o *cușcă* [...] îl închiseră”, B1988 „L-au pus în lanțuri într-o *cușcă*”. Dosoftei a pus în evidență simbolismul religios al lui cuvântului *teasc*, ‘jertfă a sfinților’, glosându-l astfel: „Călcătorile și *teascurile* să-nțăleg când să vărsa sângele cel svânt” (Psaltirea în versuri, Ps. 80).

Cuvântul este consemnat prima dată în scris în NTB și a fost preferat și de alți traducători din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea. Aceștia din urmă au apelat la echivalentele contextuale ale lui *teasc*, și anume *tocitoare*, *zăcătoare* (ambele învechite astăzi), pentru redarea nuanțelor exprimate de numele comun mai sus menționat. În textele religioase din perioada amintită, *teasc* avea și accepțiunile ‘cușcă’ și ‘instrument de tortură’, care astăzi nu se mai păstrează. *Teasc* este sinonim cu: *tocitoare* (sensul 3) și *cușcă* (sensul 4).

VIE este un termen panroman, derivat de la lat. *vinea*, din care au rezultat it. *vigna*, fr. *vigne*, sp. *viña*, catal. *vinya*, port., prov. *vinba*. Este înregistrat în traducerile din secolul al XVI-lea cu forma *vinia*, fapt care demonstrează proveniența sa direct din latină, iar în plan social atestă practicarea viniculturii fără întreruperi la noi. Importanța acestui cuvânt în română este întărită nu numai de prezența sa în toate versiunile lucrărilor religioase din secolele al XVI-lea – al XX-lea (cu un semantism foarte complex), ci și de circulația sa frecventă în limba actuală. Este vorba despre următoarele accepțiuni: **1.** ‘viță de vie’, în Iac. 3:12: CV „Frații mei, [...] face [...] *via* smochine?”, cf. NTB „Poate face [...] *vița* smochine?”, B1688 „Poate [...] să facă [...] *via* smochine?”, B1938 „*Vița viei* să facă smochine?”, B1988 „*Vița de vie* să facă smochine?”; în Fac. 49:11-12: PO

„Va lega mândzișorul Său la buciumpul *vieei*”, cf. B1688 „Legând la *vie* mânzul Său”, B1938 „Va lega de *viță* asinul Său”, B1988 „Va lega de *viță* asinul Său”; în Fac. 9:20: PO „Noe sădi *vie*”, cf. B1688 „Noe [...] răsădi *vie*”, B1938 „Noe [...] a sădit *vie*”, B1988 „Noe [...] a sădit *vie*”. Cu același sens apare și în Ps. 127:3: PH „Muiarea ta ca o *viță* rodită”, cf. PS „Muiarea ta ca o *viță* roditoare”, COR. „Muiarea ta ca *viță* roditoare”, DOS. „Femeia ta va fi ca o *viță*. În casă rodită-n cuviință”, B1688 „Muiarea ta ca o *vie* rodită”, B1938 „Femeia ta fi-va ca o *viță* plină de rod”, B1988 „Femeia ta ca o *vie* roditoare”. 2. ‘plantație de vie, podgorie’, în Ps. 106:37: PS „Răsădiră *vinii*”, cf. PH „Răsădiră *vinele*”, COR. „Răsădiră *viu*”, DOS. „Răsăriră *vinele*”, B1688 „Răsădiră *viu*”, B1938 „Au sădit *viță*”, B1988 „Au sădit *viu*”; în Jud. 9:27: B1688 „Au cules *viile*”, cf. B1938 „Culeseră *viile*”, B1988 „A cules *viile*”; în Mat. 21:33: Ev. „Om neștine [...] sădi [...] *via*”, cf. NTB „Un om [...] sădi *vie*”, B1688 „Un om [...] sădi *vie*”, B1938 „Un gospodar a sădit *vie*”, B1988 „Un om [...] a sădit *vie*”. 3. (fig.) ‘lume, oameni’, în Apoc. 14:19, în NTB „Îngerul [...] culease *via* pământului”, cf. B1688 „Îngerul a cules *via* pământului”, B1938 „Îngerul [...] culese *via* pământului”, B1988 „Îngerul [...] a cules *via* pământului”. 4. (fig.) ‘popor’, în Ier. 6:9: B1688 „Culeageț ca o *vie* rămășițele lui Israel”, cf. B1938 „Culegeți [...] ca pe o *vie* rămășița lui Israel”, B1988 „Se vor culege rămășițele lui Israel, cum se culege *via*”. 5. (fig.) ‘fapte’, în Deut. 32:32: PS „De *viile* Sodomului, *vinia* lor”, cf. PH „*Via* Sodomului, *via* lor”, COR. „De *viile* Sodomului *via* lor”, B1688 „Pentru că den *via* Sodomului, *via* lor”, B1938 „Vinul lor este din *vițele* Sodomei”, B1988 „*Via* lor este din *vița de vie* a Sodomei”; în Apoc. 14:18: NTB „Culeage strugurii *viei* pământului”, cf. B1688 „Culeage strugurii [*vie*] pământului”, B1938 „Culeage strugurii *viei* pământului”, B1988 „Culeage ciorchinii *viei* pământului”.

Lexemul *vie* apare în Psalmi cu formele *vinie* (învechită astăzi și foarte apropiată de etimon) și *vie* (generală în limba actuală): Ps. 79:9: PS „*Viniile* de întru Eghypet mutași”, cf. PH „*Vinia* de Ieghiptu aduseși”, COR. „*Vimile* den Eghipet mutași”, DOS. „Din Eghipet ți-ai mutat *vie* buiacă”, B1688 „*Vie* de la Eghipt ai rădicat”, B1938 „O mlădiță de *vie* adus-ai din Egipt”, B1988 „*Via* din Eghipet ai mutat-o”; în Ps. 79:9: PS „Dzeu [...] cercetă *vinia* acesta”, cf. PH „Dzeu tare [...] socoteaști *vinia* ta”, COR. „cercetă *vinia* aceasta”, DOS. „Ce te-ntoarce din ceri, Doamne, de-ți vezi *viu*”, B1688 „Dumnezeul puterilor [...] socoteaște *via* aceasta”, B1938 „Dumnezeule Savaot [...] cercetează *via* aceasta”, B1988 „Dumnezeul puterilor [...] cercetează *via* aceasta”.

Sinonimul unic al lui *vie* este *viță* (cu sensul ‘vie’) și apare în PH, PS și B1938, în celelalte versiuni fiind preferat *vie*.

VIN se regăsește în toate traducerile comparate de noi în accepțiunile: 1. ‘băutura alcoolică obținută prin fermentarea mustului de struguri’, în Ps. 103:17: PS „*Vinulu* veselește înema omului”, cf. PH „*Vinrulu* veselește înrîma omului”, COR. „*Vinul* veselește inema omului”, DOS. „Le-ai dat *vinul* Să-ș facă veselie”, B1688 „*Vinul* veselește inima omului”, B1938 „*Vinul* care înveselește inima omului”, B1988 „*Vinul* veselește inima omului”; în Fac. 9:21: PO „Bău din *vinul* ei”, cf. B1688 „Și bău den *vin*”, B1938 „A băut *vin*”, B1988 „A băut *vin*”. 2. ‘cantitate determinată din această băutura’, în 1Reg. 1:24: B1688 „burduf de *vin*”, cf. B1938 „Un burduf de *vin*”, B1988 „Un burduf de *vin*”. 3. ‘must’, în Is. 16:10: B1688 „Nu vor călca *vin* în teascuri”, cf. B1938 „Nu dă *vinul* la teascuri”, B1988 „Nu mai dă *vinul* la tease”. 4. urmat de

determinări care indică proveniența; în sintagma *vin nou*, în Luc. 5:37, Marc. 2:2: TETR. „*Vin nou* în foi vechi”, cf. NTB „*Vin nou* în foi vechi”, B1938 „*Vin nou* în burdufuri vechi”, B1988 „*Vin nou* în burdufuri vechi”. 5. urmat de determinări care însoțesc calitatea, în Ioan 2:10: TETR. „Tot omul mainte *vin bun* pună și cându se îmbată atunce se veselește”, cf. NTB „Omul întâiu pune *vinul bun* și deaca să veselescu, atuncea cel mai slabu”, B1688 „Omul întâiu *vinul* cel bun pune, și, când să vor îmbăta, atuncea pre cel mai prost”, B1938 „Orice om pune întâi *vinul cel bun* și când nuntașii au băut bine, pune pe cel mai slab”, B1988 „Orice om pune întâi *vinul* cel bun și apoi [...] pe cel mai slab”. 6. (fig.) ‘mânie’, în Deut. 32:32: PS „Mânia zmaului *virul* lor”, cf. COR. „Mânia zmeului *vinul* lor”, B1688 „Mânia balaurilor, *vinul* lor”, B1938 „*Vinul* lor este venin de balaur”, B1988 „*Vinul* lor este venin de scorpion”. 7. ‘Sfânta Euharistie’, în Fac. 49:12: PO „La-va în *vin* veșmântul său și în sângele aoiei tâmbariul său”, cf. B1688 „Va spăla cu *vin* îmbrăcămîntea Sa și [...] cu sângele strugurului învălitura Lui”, B1938 „El va spăla în *vin* veșmântul Său și mantia Sa în sângele ciorchinilor”, B1988 „Spăla-va în *vin* haina Sa și în sânge de strugure veșmântul Său”.

În versiunile vechi se întâlnesc forme cu și fără rotacism: Ps. 4:7: PS „*Virul* și untul său mulți-se-va”, cf. PH „*Vinru* și untulu tău mulțiră-se”, COR. „*Vinul* și untul înmulțise”, DOS. „*Vinu* și grâu să-mi prisosască. Oloiul să nu lipsască”, B1688 „Roadă grâului, *vinului* și untdelemnului lor s-au înmulțit”, B1938 „Grâul lor și *vinul* lor s-au făcut din belșug”, B1988 „Rodul [...] de *vin* și de untdelemn ce s-a înmulțit”; în Ps. 68:14: PS „De mere cânta bendu *virul*”, cf. PH „De menre cânta bându *vinrul*”, COR. „De mine cânta bându *vin*”, DOS. „Ceia ce biau la crășme mă cântă”, B1688 „La mine cânta ceia ce bea *vin*”, B1938 „Bețivii îmi scornesc cântece de ocară”, B1988 „Despre mine cântau cei ce beau *vin*”; în Am. 5:11: B1688 „Nu veți bea din *vinul* lor [al viilor]”, cf. B1938 „Nu veți bea din *vinul* ei”, B1988 „Nu veți bea din *vinul* ei”; în Ioan 2:3: TETR. „Nu ajunse *vin*”, cf. NTB „Sfârșindu-să *vinul*”, B1688 „Sfârșindu-se *vinul*”, B1938 „S-a fost sfârșit *vinul*”, B1988 „Sfârșindu-se *vinul*”.

Lexemul *vin* nu are niciun echivalent contextual.

VIIȚĂ are umătoarele semnificații: 1. ‘arbust din familia vitaceelor, cu rădăcina puternică, cu tulpina scurtă, din care se dezvoltă mlădițe lungi și subțiri care agață prin cârcei, cu frunze mari lobate, cu inflorescența în racem și cu fructe sub formă de boabe, de culoare verde-gălbue, roșie etc., dispuse în ciorchini; vie¹ (1) (*Vitis vinifera*): în Deut. 32:32: COR. „De viile Sodomului via lor și *vița* lor de Gomor”, cf. TETR. „De viile Sodomului, *vița* lor de la Gomor”, PS „De viile Sodomului viniia lor, și *vița* lor de Gomoru”, PSALT.: „Din viniile Sodomului, vinia lor, și *vița* lor, de Gomor”, B1688 „Pentru că den via Sodomului, via lor, și *vița* lor, de la Gomor”, B1938 „Vinul din *vițele* Sodomei și din [...] *podgoriile* Gomorei”, B1988 „Via lor este din *vița de vie* a Sodomei și din șesurile Gomorei”. 2. ‘coardă de viță’, în Fapte 28:3: CV „Grămădi Pavelu *vițe de vie* multe”, cf. B1688 „Și adunând Pavel mulțime de *găteji*”, B1938 „Pavel strângând grămadă de *găteje*”, B1988 „Strângând Pavel grămadă de *găteje*”, în Is. 18:5: B1688 „*Vițișoarele* [...] le va tăia”, cf. B1938 „Va tăia El *vițele*”, B1988 „*Vițele* vor fi tăiate”. 3. ‘vrej, lăstar, curpen; lujer’, în Ps. 79:12: COR. „Tinseși *vițele* lui pînă la mare”, cf. PS „Tinseși *vițele* lui pînă la mare”, PH „Tinse *strugurii* ei pînă la mare”, DOS. „Cu *vițele* ei chedrii să frâmșadză. Cu *curpenii* pînă-n mare să lățiaște”, B1688 „Îtinse *vițele* ei pînă

la mare”, B1938 „Ea și-a resfirat *curpenii* până la mare”, B1988 „Întins-ai *vițele* ei până la mare”; în Fac. 40:9-10: PO „Un bucium de vie [...] avea trei *vițe*”, cf. B1688 „În vie era trei *vițe*”, B1938 „Un butuc de vie [...] avea trei *curpeni*”, B1988 „O coardă de vie [...] avea trei *vițe*”; în Fac. 49:11: PO „Va lega [...] puiul asineei sale cătră *vița viei*”, cf. B1688 „Legând [...] la cârceiu *mânzul* măgăriții Lui”, B1938 „El va lega [...] de coarda *viței* mânzul asinei Sale”, B1988 „El va lega [...] de coarda *viței* mânzul asinei Sale”; (prin extensie) ‘lemnul viței de vie’, în Iez. 15:2: B1688 „Ce s-ar face *lemnul viei*?”, cf. B1938 „Cu cât este mai de preț *vița de vie*”, B1988 „Ce întâietate are lemnul de *viță de vie*”. **4.** (fig.; cu sens adjectival, despre femei) ‘prolific, roditor’, în Ps. 127:3: COR. „Muiarea ta ca *viță* roditoare”, cf. PS „Muiarea ta ca o *viță* roditoare”, PH „Muiarea ta ca o *viță* rodită”, DOS. „Femeia ta va fi ca *viță*/ În casă-ți rodită-n cuviință”, B1688 „Muiarea ta ca o *vie* rodită”, B1938 „Femeia ta [...] ca o *viță* plină de rod”, B1988 „Femeia ta ca o *vie* roditoare”. **5.** (fig.) ‘oameni, lume’, în Ioan 15:2: TETR. „Toată *vița* den Mine nu va face rod scoate-voi ea”, cf. NTB „Toată *vița* carea nu aduce în Mine rod o ia”, B1688 „Toata *vița* ce n-aduce rod în Mine, rădică-o pre ea”, B1938 „Orice *mlădiță* care nu aduce roadă întru Mine, el o dă la o parte”, B1988 „Orice *mlădiță* care nu aduce roadă întru Mine, El o taie”. **6.** ‘Hristos’, în Ioan 15:1: TETR. „Eu sânt *vie* adevărită”, cf. NTB „Eu sânt buciumul *viței* cel adevărat”, B1688 „Eu sânt buciumul *viței* cel adevărat”, B1938 „Eu sunt *vița* cea adevărată”, B1988 „Eu sunt *vița* cea adevărată”. **7.** ‘ascendență domnească sau nobiliară’, în Iez. 17:13: B1688 „Va lua den *sămânța* împărăției”, cf. B1938 „Va lua pe unul de *viță* domnească”, B1988: „A luat pe unul din *neamul* regesc”. **8.** însoțit de determinări care arată calitatea, în Am. 5:11: B1688 „*Vii* pofcite ați răsădit”, cf. B1938 „Ați sădit *viță* de bun soi”, B1988 „Ați sădit *viță* de bun soi”. **9.** (învechit) ‘șuviță de păr’, în Jud. 16:20: B1688 „Au chemat pe bărbiaru și au ras pre ceale 7 *vițe* ale capului lui”, cf. B1938 „A chemat pe un om care a ras cele șapte *șuvițe* de pe capul lui Samson”, B1988 „A chemat un om și i-a poruncit să tundă cele șapte *șuvițe* ale capului lui”.

Sinonimele contextuale ale lui *viță* sunt *podgorie* și *șes* (pentru sensul 1); *găteje*, *vițișoare* (pentru sensul 2); *struguri*, *curpeni* (pentru sensul 3); *mlădiță* (pentru sensul 5); *sămânță*, *neam* (pentru sensul 7); perifriza *vie pofțită* (pentru sensul 8); *șuviță* (pentru sensul 9).

3. Particularități gramaticale

Contextele avute la dispoziție au pus în evidență prezența unor trăsături morfologice specifice limbii secolelor al XVI-lea–al XVIII-lea, cum ar fi unele forme învechite de plural, utilizarea pluralului cu sens de singular și viceversa.

Sunt atestate doar la singular *aguridă*, *ană* și *vin*.

Apar atât la singular, cât și la plural:

a) *Burduf*, cu plural *burdufuri*: Luc. 5:37: B1938 „vin nou în *burdufuri* vechi”, cf. B1988 „vin nou în *burdufuri* vechi”.

b) *Podgorie*, la plural doar în B1938, Iis. Nav. 24:13: „*Podgorii* și livezi de măslini”, cf. B1688 „Au dat voao [...] *vii* și maslini”, B1988 „V-am dat [...] din *viile* și din grădinile de măslini”.

c) *Teasc*: Prov. 3:10: B1688 „Cu vin *teascurile* tale să vor răvărsa”, cf. B1938 „Mustul va da afară din *teascurile* tale”, B1988 „Mustul va da afară din *teascurile* tale”.

d) *Strugure* figurează în traducerile din secolele al XVI-lea și al XVII-lea atât cu forma actuală de singular, cât și cu cea învechită, *strugur* (B1688). Pentru exprimarea pluralului se utilizează, alături de *struguri* în PO, NTB, B1688, B1938, B1988, și singularul (cu înțeles de plural) *strugur(e)* (COR., B1688).

e) *Vie* are pluralele *vi*. DOS. „*Viile* le-au întors în sete”. În Num. 22:24: B1688 „Stătu îngerul Domnului în răzoarele *viilor*”, cf. B1938 „Îngerul i-a ieșit înainte [...] între *vi*”, B1988 „Îngerul Domnului a stat [...] între *vi*”; (învechit) *vine*, în Ps. 106:36: PH „Răsădiră vinele”, cf. PS „Răsădiră *vi*”, COR. „Răsădiră *viu*”, DOS. „Ș-au făcut [...] *vi* cu bunătațe”, B1688 „Răsădiră *vi*”, B1938 „Au sădit *vi*”, B1988 „Au sădit *vi*”; (învechit) *vie*, în Jud. 11:33, B1688 „*Viele* lui Avel”; (învechit) *vini*, în Ps. 77:52, PS „Bătu cu grindire *vinile* lor”, cf. PH „Bătu cu grindire *vinile* lor”, COR. „Bătu cu grindire *viile* lor”, B1688 „Ucise cu grindină *via* lor”, B1988 „Bătut-a cu grindină *via* lor”.

Singularul *vie* exprimă și ideea de plural, în Am. 9:14: B1688 „Vor răsădi *vie*”, cf. B1938 „Sădi-vor *vi*”, B1988: „Vor sădii *vi*”.

f) *Viță* are forme de plural atestate în textele vechi și moderne cu diferite sensuri: ‘coarde de viță’, Fapte 28:3: CV „*Vițe de vie* [...] le punrea pe focu”; ‘lăstari’, Ps. 79:12: COR. „Tinseși *vițele* lui până la mare”, cf. PS „Tinseși *vițele* lui până la mare”, PH „Tinse *strugurii* ei până la mare”, DOS. „Cu *vițele* ei chedrii să frâmșadză. Cu *curpenii* până-n mare să lățiaște”, B1688 „Îtinse *vițele* ei până la mare”, B1938 „Ea și-a resfirat *curpenii* până la mare”, B1988 „ntins-ai *vițele* ei până la mare”; în Fac. 40:9-10: PO „Un bucium de vie [...] avea trei *vițe*”.

4. Productivitatea

Lexemele *aguridă*, *strugure* și *viță* se întâlnesc în derivate.

De la *aguridă* s-a format derivatul verbal *a agurizi*, întâlnit în Is. 18:5, B1688: „*Agurida* va înflori, floare *agurizând*”.

De la *strugure* a rezultat derivatul diminutival *struguraș*, în Is. 18:5, B1688: „*Strugurașii* cei mici [...] și *vițișoarele* [...] le va tăia”.

De la *viță* avem derivatul diminutival *vițișoară*, atestat la plural, cu sensul ‘coardă de vie’, în același verset din B1688: „Mai nainte de seacere [...] *vițișoarele* [...] le va tăia”.

Strugure apare în compusul *Valea Strugurelui* (în alte versiuni *Valea Eșcol*).

5. Prezența termenilor în frazeologie

Unele dintre cuvintele pe care le-am avut în vedere se regăsesc în sintagme și expresii.

1) În sintagme:

a) *Poamă* apare în sintagmele *al poamelor celariu*, *al poamelor veghetoare*, cu echivalentele *cramă*, *paragină* și *ruină*, de exemplu, în Ps. 78:1: PS „Ierusalimu ca *poamelor* celariu”, cf. PH „Ierusalimul ca *poamelor* veghetoare”, COR. „Ierusalimul ca a *poamelor* celariu”, DOS. „Ierusalimulu Ca o *cramă*”, B1688: „Ierusalimul ca o *cramă*”, B1938: „Ierusalim o *paragină*”, B1988: „Ierusalim o *ruină*”.

b) *Strugure* se regăsește în sintagme ca *sângele strugurelui*, *sânge de strugure*: Fac. 49:12: B1688 „Sângele strugurului”, B1988 „Sânge de strugure”, cf. PO „Sângele aoiei”, B1938 „Sângele ciorchinilor”. O altă sintagmă în care apare acest substantiv este *strugurele viei pământului*, în Apoc. 14:18-19: NTB „Strugurii viei pământului”, cf. B1688 „Strugurii [viei] pământului”, B1938 „Strugurii viei pământului”, B1988: „Ciorchinii viei pământului”.

c) substantivul *vie* apare în sintagmele *via pământului* (fig. ‘oameni’), în Apoc. 14:19: NTB „Îngerul [...] culease *via pământului*”, cf. B1688 „Îngerul a cules *via pământului*”, B1938 „Îngerul [...] culese *via pământului*”, B1988 „Îngerul [...] a cules *via pământului*” sau *viță de vie*, în Iez. 15:2: B1938: „Coarda de viță de vie”, cf. B1688 „Lemnul viei”.

d) Substantivul *vin* este des întâlnit în sintagme. *Vin băutoriu* cu sensul ‘bețiv’ apare în Mat. 11:19: TETR. „Cest om [...] *vin băutoriu e*”, cf. NTB „Om [...] *vin băutoriu*”, B1938 „Om [...] *băutor de vin*”, B1988 „Om [...] *băutor de vin*”; 1Tim. 3:8: NTB „Diaconilor [...] *nu băutoriu vin mult*”, B1688 „Diaconii [...] *nebăutori de vin mult*”, B1938 „Diaconii [...] *nebăutori de vin mult*”, B1988 „Diaconii [...] *nu dedați la vin mult*”. Cu sens figurat, substantivul apare în *vinul urgiei (mâniei) curviei*, *vinul patimei și al desfrâului*, *vinul furiei desfrânării*, în Apoc. 14:8: NTB „Vavilonul [...] cu *vinul urgiei curviei* lui adăpă toate limbile”, cf. B1688 „Vavilonul [...] den *vinul mâniei curviei* ei au adăpat toate limbile!”, B1938 „Babilonul [...] a adăpat toate neamurile din *vinul patimei și al desfrâului ei*”, B1988 „Babilonul [...] a adăpat toate neamurile din *vinul furiei desfrânării sale*”. Sintagmele *vinul mâniei*, *vinul aprinderii mâniei*, *vinul aprinderii* sunt folosite cu sensul ‘răzbunare, pedeapsă’ în: Apoc. 14:10: NTB, B1688 „*Vinul mâniei* lui Dumnezeu”, cf. B1938 „*Vinul aprinderii mâniei* lui Dumnezeu”, B1988 „*Vinul aprinderii* lui Dumnezeu”.

Rodul viței desemnează vinul în Deut. 22:10: B1938 „Rodul viței”, cf. B1688 „*Roadă viei Tale*”, B1988: „*Roadele viei Tale*”.

2) În expresii:

A călca (la, în) teasc ‘a stoarce, a zdrobi strugurii’: Neem. 13:15, B1688 „Călcând teascuri”, cf. B1938 „Călcău la teasc”, B1988 „Călcău în teascuri”.

A se trezi din (amețeala de) vin ‘a se trezi din beție’: Fac. 9:24, PO „Noe fu *deșteptat din beția* lui”, cf. B1688 „*Se trezi* Noe din vin”, B1938 „*S-a trezit* Noe din beția lui”, B1988 „*Trezindu-se* Noe din amețeala de vin”.

A adăpa cu vin de plângere (vin de milă) ‘a smeri’: Ps. 59:3, PS „Adăpatu-ne-ai cu viru de plângere”, cf. PH „Adăpatu-ne-ai cu vinu de milă”, COR. „Adăpatu-ne-ai cu vin de plângere”, DOS. „Ni-ai adăpatu-ne cu vinuri de plânsu”, B1688 „Ne adăpaș pre noi cu vinul umilinții”, B1938 „Ne-ai dat să bem un vin care amețește”, B1988 „Adăpatu-ne-ai pe noi cu vinul umilinței”.

6. Echivalentele de traducere

În textele vechi religioase există două tipuri de sinonimie (Dimitrescu 2005: 34): *simplică* (între doi termeni sau „binoame sinonimice”) și *complexă* (între mai mulți termeni cu același referent).

În contextele comparate de noi apar:

1) „binoame sinonimice”: a) formate numai din sinonime unice: *strugure* și *ciorchine*; *burduf*/ *foi*; *teasc*/ *cușcă*; *vie*/ *viță*; *viță*/ *mlădiță*; *viță*/ *șuviță*; *strugure*/ *stafidă*; b) cu sinonim perifrastic: *stafidă*/ *strugure uscat*; *viță*/ *vie poftită*;

2) serii cu trei termeni: a) din sinonime unice: *teasc*/ *tocitoare*/ *zăcătoare*; *strugure*/ *poamă*/ *boabă*; *poamă*/ *rod*/ *roadă*; *struguri*/ *boabe*/ *broboane*; *bobiță*/ *boabă*/ *ciorchine*; *rod*/ *roadă*/ *fruct*; *bobiță*/ *poamă*/ *ciorchine*; *viță*/ *podgorie*/ *șes*; *vițe*/ *găteje*/ *vițișoare*; *vițe*/ *struguri*/ *curpeni*; *viță*/ *sămânță*/ *neam*; b) cu sinonim perifrastic: *podgorie*/ *ținutul muntos*/ *munte*;

3) serii cu patru termeni: a) cu sinonime unice: *bobițe*/ *ciorchini*/ *plod*/ *fruct*; *podgorii*/ *susurile*/ *vii*/ *țarină*; *ună*/ *poamă*/ *boabă*/ *ciorchine*; b) cu sinonime perifrastice: *sângele strugurelui*/ *sânge de strugure*/ *sângele aoiei*/ *vin*.

Cu excepția lui *vin*, care nu are niciun echivalent, în rest se constată prezența unui număr redus de sinonime parțiale, predominante fiind seriile cu două și cu trei componente, alcătuite din sinonime unice, dar și din sinonime unice și perifrastice. Am identificat o serie formată din trei sinonime perifrastice și unul unic. Existența acestei relații semantice (sinonimia) reflectă dorința traducătorului de a găsi nu numai corespondentul cel mai potrivit, cel mai expresiv și cu cea mai mare frecvență în limba noastră, ci și strădania sa de evidențierea toate nuanțele originalului. După Florica Dimitrescu, sinonimia în textele vechi se datorează faptului că la transpunerea în română a scrierilor sacre au lucrat simultan mai mulți traducători și tipografi (roluri nedelimitate strict în perioada la care referim) și fiecare dintre acești cărturari a făcut apel la elementele lexicale cele mai uzitate în regiunea din care provenea el. Autoarea citată face următoarele considerații:

„Importanța celor două categorii de sinonime nu este dată de cantitatea lor, ci de momentul istoric de început de dezvoltare a limbii române literare, pentru a urmări care erau posibilitățile de identitate cognitivă și afectivă a termenilor, deoarece se poate observa că, cu cât lanțul sinonimic este mai extins, cu atât posibilitățile de înlocuire ale fiecărui termen cu toți ceilalți sunt mai rare. În general, se poate stabili o relație de inversă proporționalitate între lungimea lanțului sinonimic și posibilitățile de substituție pentru că sferile semantice ale sinonimelor se intersectează numai pe o suprafață redusă, fiecare termen aducând semnificații noi pe plan funcțional-stilistic. În acest fel, operația de comutare, specifică pentru identificarea sinonimelor, poate atrage modificarea valorii semantice a enunțului” (Dimitrescu 1995: 37).

Echivalentele cuvintelor cercetate sunt: moștenite din latină (*auă* – cu genitivul *aoiei* –, *foi*, *fruct*, *munte*, *poamă*, *sămânță*, *sus*, *șes*, *ținutul muntos*), din substrat (*curpen*), împrumuturi din slava veche și din bulgară (*boabă*, *cușcă*, *găteje*, *mlădiță*, *rod*, *roadă*, *șuviță*), din greacă (*stafidă*), din maghiară (*holdă*, *neam*), de origine necunoscută (*ciorchine*) și derivate pe teren românesc de la baze latinești (*țarină*, *vițișoare*) și slave (*tocitoare* și *bobiță*). Cele mai multe aparțin primelor trei categorii, în timp ce ultima grupă de nume comune este foarte redusă cantitativ.

Din punct de vedere etimologic, seriile sinonimice menționate anterior au următoarea componență: 1) substrat + moștenite din latină (1); 2) substrat + de origine necunoscută (1); 3) slav + slav (1); 4) moștenit din latină + moștenit din latină (1); 5) moștenit din latină + slav (2); 6) substrat + împrumut din greacă (1); 7) slav +

sinonim perifrastic alcătuit din două cuvinte latinești (1); 8) greacă + sinonim perifrastic alcătuit din termen de substrat + moștenit din latină (1); 9) latină + perifrastic alcătuit din termen latinesc + împrumut slav (1); 10) latină + 2 sinonime perifrastice alcătuite din termeni moșteniți din latină + substrat, 1 sinonim perifrastic alcătuit din doi moșteniți din latină; 11) slav + slav + derivat de la bază slavă; 12) substrat + moștenit din latină + împrumut slav (1); 13) moștenit din latină + 2 împrumuturi din slavă (2); 14) substrat + 2 împrumuturi slave (1); slav + derivat de la bază slavă + de origine necunoscută (1); 15) derivat de la bază slavă + moștenit din latină + de origine necunoscută (1); 16) 2 latinești + împrumut din slavă (1); 17) latină + slavă + derivat de la bază latinească (1); 18) 2 de substrat + 1 moștenit din latină (1); 19) 3 termeni latinești (1); 20) derivat de la bază slavă + de origine necunoscută + slav + latinesc (1); 21) slav + 3 latinești (1); 22) 2 termeni latinești + 1 slav + 1 de origine necunoscută (1).

Observăm că preponderența cantitativă o au numele comune autohtone, cele moștenite din latină și cele de origine slavă. Folosirea împrumuturilor demonstrează preocuparea celor care au tălmăcit textele religioase pentru înnoirea permanentă a limbii române și pentru dezvoltarea vocabularului acesteia. Lipsa regionalismelor este justificată de strădania traducătorilor de a folosi doar termenii cu o circulație generală în limba noastră. Florica Dimitrescu (1995: 50, 52) arată importanța studierii sinonimiei în context întrucât acesta din urmă evidențiază „valorile cognitive și afective” ale fiecărui cuvânt în parte. Tot de aici rezultă dacă echivalentele românești redau fidel originalul sau dacă ele sunt expresia cunoștințelor lingvistice, a culturii cărțurilor, a zonei de proveniență și a dorinței acestora de a transpune scrierile sacre într-un mod cât mai expresiv și de a evita repetițiile. Aici s-ar putea adăuga și influența unui eventual revizor sau tipograf, fapt care nu explică întrutotul varietatea traducerii.

7. Concluzii

Cercetarea noastră a avut în vedere zece termeni aparținând câmpului lexical al viticulturii. Importanța acestor nume comune în limba română rezultă din: prezența lor în toate lucrările religioase din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea și al XX-lea; semantismul complex pus în evidență de contextele comparate; productivitatea lexemelor ilustrată de o serie de derivate și compuse; prezența lor în unități frazeologice (sintagme și expresii) și numărul foarte mic de echivalente contextuale utilizate.

Din punct de vedere etimologic, inventarul avut în vedere cuprinde elemente moștenite din latină, autohtone, de origine greacă și slavă, primele fiind preponderente cantitativ.

Terminologia vinicolă demonstrează practicarea la noi a acestei ocupații încă din antichitate (mai întâi de agatârși și apoi de către daci), fapt susținut de o serie de autori antici (Strabon, Suidas ș. a.). Câmpul lexical al viticulturii românești s-a îmbogățit cu elemente grecești ca urmare a comerțului bizantin, așa cum reiese din documentele care atestau vânzarea, dania sau cumpărarea viilor, dar și din mărturiile unor scriitori străini despre calitatea deosebită a vinurilor moldovenești.

Hasdeu își încheia studiul *Originile viniculturii la români* cu următoarea remarcă: „Poporul nostru, format în munții Olteniei, a fost eminent vinicol. Originile directe ale viniculturii noastre naționale, conservate în documente și mai ales în limba română, sunt latine și dacice, pe lângă care, dintre elementele posterioare, principalul rol se cuvine ingredientului bizantin, în primii secolii ai creștinismului” (Hasdeu 1874: 187).

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

- B1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca scriptură ale cei veachi și ale cei nouo lege toate*, București, 1688 (ediție modernă, București, 1988).
- B1938 = *Biblia adică dumnezeiasca scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, tradusă după texte originale ebraice și grecești de preoții profesori Vasile Radu și Gala Galaction, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1938.
- B1988 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988.
- COR. = Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*, Editura Academiei Române, București, 1976.
- CV = *Codicele Voronețean*, Editura Minerva, București, 1981.
- DA = *Dicționarul limbii române*, București, A-B: 1913; C: 1940; F-I: 1934.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei, București, 1998.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, ediție anastatică în 19 vol., Editura Academiei Române, București, 2010.
- DOS. = Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673* (ediție modernă, Iași, 1974).
- EV. = Diaconul Coresi, *Carte cu învățatură, (1581)* [Titlul original: *Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învățatură...*]. Publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici. Vol. I. Textul, Atelierele Grafice Socec & Comp., București, 1914 (Comisia Istorică a României).
- MARDARIE = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-român și Tâlcuirea numelor din 1649*. Edițiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1900.
- NTB = *Noul Testament*. Tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan mitropolitul Transilvaniei (ediție modernă, Alba Iulia, 1988).
- PO = *Palia de la Orăștie 1581-1582* (ediție modernă, București, 1968).
- PH = *Psaltirea Hurmuzaki [cca 1500-1510]*, Ed. Academiei Române, București, 2005.
- PS = *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește, [1573-1578]*. Edițiune critică de I. A. Candrea, Socec et. Comp., București, 1916.
- PSALT. = *Psaltirea*, Alba-Iulia, 1651 (ediție modernă, Alba-Iulia, 2001).
- TETR. = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Brașov, 1560-1561, comparat cu Evngeliarul lui Radu de la Mănăești, 1574*, Editura Academiei Române, București, 1963.

B. Literatură secundară

- Brâncuș 1983: Grigore Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Brâncuș 1985: Grigore Brâncuș, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, Institutul Român de Tracologie, București, 1985.
- Dimitrescu 1995: Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri și azi* –, Editura Clusium, Cluj-Napoca/Logos, București, 1995.
- Hasdeu: 1874: B. Petriceicu-Hasdeu, *Originile viticulturii la români*, în B. P. Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie*, I, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Grigore Brâncuș, Editura Minerva, București, 1988, 168-187.
- Ionescu 1985: Adriana Ionescu, *Lexicul românesc de proveniență autohtonă în textele din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea*, TUB, București, 1985.